

وضعیت تدریس خلاق از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی مشهد

سکینه محبی امین*، حسین جعفری ثانی، محمود سعیدی رضوانی، امیر امین یزدی

چکیده

مقدمه: تدریس خلاق یکی از اساسی‌ترین ملزومات نظام‌های آموزش عالی امروزی است. هدف از مطالعه حاضر بررسی وضعیت تدریس خلاق از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی مشهد است.
روش‌ها: این پژوهش توصیفی در دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی مشهد انجام شد. به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبتی تعداد ۲۴۶ نفر از دانشجویان چهار رشته (پرستاری، هوشبری، اتاق عمل و مامایی) در نیمسال اول تحصیلی ۱۳۹۱، انتخاب‌گردیدند. به منظور جمع‌آوری داده‌ها، از پرسشنامه‌ی محقق‌ساخته با ۵۵ گویه (با مقیاس لیکرت ۵ تایی) بر مبنای ده مولفه جو سازمانی خلاق اکتال استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری تی تک نمونه‌ای، تحلیل واریانس یک طرفه، و MANOVA استفاده شد.
نتایج: میانگین و انحراف معیار نمره‌ی کل پرسشنامه برابر با $(3/11 \pm 0/52)$ بود و از مقدار 3 (نقطه‌ی برش) به طور معناداری بالاتر بود ($p=0/001$ و $t=9/21$) و نشانه‌ای از مطلوب بودن تدریس خلاق از دید دانشجویان بود. میانگین کل مؤلفه‌های تدریس خلاق در رشته پرستاری $(3/36 \pm 0/47)$ ، در رشته هوشبری $(3/12 \pm 0/58)$ ، در رشته اتاق عمل $(3/67 \pm 0/52)$ و در رشته مامایی $(3/31 \pm 0/52)$ بود. تفاوت بین میانگین نمرات در رشته‌های مختلف به لحاظ آماری معنادار بود ($F=12/36$ ، $p=0/001$).
نتیجه‌گیری: این پژوهش نشان داد که از نظر دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی مشهد، وضعیت خلاقیت اساتید در تدریس مطلوب است. همچنین در میان رشته‌های این دانشکده، اساتید رشته مامایی نسبت به سایر رشته‌ها در تدریس خلاقانه‌تر عمل می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: خلاقیت، تدریس خلاق، دانشجویان، دانشکده پرستاری و مامایی، جو سازمانی

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / شهریور ۱۳۹۲؛ ۱۳(۶): ۵۰۹ تا ۵۱۸

مقدمه

می‌شود (۱). علی‌رغم این تصور که خلاقیت از نشانه‌های نظام‌های آموزشی دنیای معاصر است، گیبسون معتقد است که مدارس و مربیان ما خلاقیت را از بین می‌برند (۲). به باور بیشتر پژوهشگران، شیوه‌های سنتی آموزش نه تنها به رشد خلاقیت فراگیران کمکی نمی‌کند، بلکه آنان را از حرکت در این راستا باز می‌دارد. با این وجود اگر اساتید در حد امکان، فضایی مناسب و مطمئن در کلاس پدید آورند و از روش‌های آموزشی فعال و اکتشافی درکلاس بهره گیرند، دانشجویان را در استفاده از نیروی خلاق خود یاری می‌بخشند (۳). با این وجود برخی از اعضای هیأت‌علمی دانشگاه‌ها به علت نداشتن تسلط و شناخت کافی از

ما هم اکنون در آستانه عصر شتابندگی تاریخ هستیم لذا به‌کارگیری روش‌های آموزش نوین و مبتنی بر تفکر خلاق، از ضروریات سیستم آموزشی هر کشوری محسوب

*نویسنده مسؤؤل: سکینه محبی امین: دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. aminehmohebi@gmail.com

دکتر حسین جعفری ثانی (دانشیار)، گروه علوم تربیتی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. (hsuny@um.ac.ir)؛ دکتر محمود سعیدی رضوانی (دانشیار)، گروه علوم تربیتی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. (saeedy@um.ac.ir)؛ دکتر امیر امین یزدی (دانشیار)، گروه علوم تربیتی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. (yazdi@ferdowsi.um.ac.ir) تاریخ دریافت مقاله: ۹۱/۱۰/۱۶، تاریخ اصلاحیه: ۹۱/۱۱/۲۴، تاریخ پذیرش: ۹۲/۳/۲۳

منظور از فرصت دادن به ایده‌ها میزان زمانی است که استاد به دانشجویان می‌دهد تا ایده‌های جدیدشان را شرح و توصیف کنند. در کلاسی که تدریس در آن سرشار از سر زندگی و پویایی است معمولاً تحرک و پویایی زیادی بین اعضای کلاس وجود دارد. وقایع تازه‌ای در کلاس به وجود می‌آید. در محیط‌های دارای شادمانی و شوخ‌طبعی نیز، افراد کلاس احساس راحتی و آرامش دارند(۶).

مطالعات صورت گرفته در این زمینه گواه اهمیت توجه به خلاقیت در تدریس است. نیکنشان در پژوهشی به بررسی میزان استفاده اساتید از روش‌های تدریس خلاق و ویژگی‌های خلاقانه مدرسان دانشگاه پرداخت. بر اساس یافته‌های وی، هر دو گروه دانشجویان استعداد درخشان و عادی از وضعیت آموزشی ناراضی بوده‌اند(۷). مطالعه آچن برنر در مورد تدریس خلاقانه اساتدان و رفتارهای دانشجویان نشان داد که دانشجویان نقش اساتدان خلاق را در ایجاد خلاقیت در سیستم آموزشی مؤثر می‌دانند(۸). نتایج تحقیق افضل‌خانی تحقیقی در خصوص نوع ساختار سازمانی (مکانیک یا ارگانیک) مدارس متوسطه شهر شیراز نشان داد که بین ساختار سازمانی از نوع مکانیک و خلاقیت سازمانی و ابعاد شش‌گانه آن (تحمل شکست، قبول ابهام، تشویق ایده‌های جدید، پذیرش تغییر، تحمل تضاد و کنترل بیرونی کم) رابطه منفی معنادار وجود دارد و این مطلب حکایت از آن دارد که وجود ساختار مکانیکی در مدارس متوسطه با کاهش میزان خلاقیت سازمانی همراه است(۹). تحقیق دیگری که توسط پیرخائفی با هدف تأثیر آموزش خلاقیت بر مؤلفه‌های فراشناختی تفکر خلاق دانشجویان صورت گرفته، نشان داد که آموزش خلاقیت موجب افزایش سیالی ذهن دانشجویان، افزایش انعطاف‌پذیری ذهنی دانشجویان و همچنین ابتکار ذهنی دانشجویان می‌شود(۱۰). سیمونتون در مطالعه خود نشان داد که خلاقیت در محیطی که چالش، مشارکت، آزادی، اعتماد، حمایت از ایده‌های جدید، تردید و ریسک‌پذیری وجود دارد، پرورش می‌یابد(۱۱). رایس در تحقیق خود، ذکر می‌کند که رفتار تحکم‌آمیز مدیر

روش‌های تدریس نوین، از آن بهره نمی‌گیرند(۴). اکوال معتقد است که یک محیط آموزشی شامل مجموعه‌ای از نگرش‌ها، احساس‌ها و رفتارها است که بر نوآوری، رضایت و کارایی افراد تأثیر دارد. وی در مطالعه خود ده عامل چالش، آزادی، حمایت از ایده‌ها، اعتماد و اطمینان، مباحثه، تضاد، خطرپذیری، فرصت دادن به ایده‌ها، سرزندگی و پویایی، شادمانی و شوخ‌طبعی را در ایجاد یک محیط خلاق تأثیرگذار می‌داند(۵). منظور از چالش در نظریه اکوال، درجه‌ای از درگیری عاطفی اعضای کلاس در تحقق هدف‌ها است. از این رو در محیط‌های آموزشی که چالش‌پذیر است دانشجویان به معنادار بودن باورها می‌رسند و از سوی اساتدان خود برای انجام فعالیت‌ها ترغیب می‌شوند. مراد از آزادی، استقلال اعضا در رفتار است. به این ترتیب دانشجویان برای پیدا کردن اطلاعات و حل مسائل خود برانگیخته می‌شوند. منظور از حمایت ایده‌ها، روش‌های جدید رفتار با ایده است. برای تحقق بخشیدن به این امر، استاد فضایی را فراهم می‌کند که ایده‌های متعددی مطرح شود و بستری فراهم می‌گردد تا افراد به ایده‌های یکدیگر گوش دهند. منظور از اعتماد و صداقت، اطمینان عاطفی اعضای در ارتباطات با یکدیگر است. در این محیط استاد به گونه‌ای عمل می‌کند که دانشجویان بدون ترس از تمسخر همکلاسی‌ها و استاد می‌توانند ایده‌های خود را مطرح کنند. در محیط‌هایی که استاد فضایی را برای مباحثه فراهم می‌کند و بحث و گفتگو در این فضا تشویق می‌شود، ایده‌های زیادی از سوی دانشجویان در کلاس مطرح می‌شود که معمولاً برآیند آن خلق ایده‌های جدید است. در محیط‌هایی که در آن تضاد بالا است افراد قدرت تحمل یکدیگر را ندارند. بنابراین در تدریسی که تضاد در آن پایین است؛ استاد فضایی را در کلاس به وجود آورده است که دانشجویان را قادر می‌سازد تا عقاید متضاد را تحمل کنند. خطرپذیری به معنای تحمل عدم قطعیت در محیط کلاس است. در تدریسی که سرشار از خطرپذیری است، اساتدان و دانشجویان ایده‌های جدیدی را طرح و اجرا می‌کنند.

رشته پرستاری، هوشبری، اتاق عمل و مامایی (جمعاً ۶۹۶ نفر) مشغول به تحصیل بودند. نمونه آماری شامل ۲۴۶ دانشجو بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبتی انتخاب شدند. در رشته پرستاری از مجموع ۲۸۳ دانشجو (۱۰۰ نفر)، در رشته هوشبری از مجموع ۱۵۲ دانشجو (۵۴ نفر)، در رشته اتاق عمل از ۱۵۰ دانشجو (۵۳ نفر) و در رشته مامایی از ۱۱۱ دانشجو (۳۹ نفر) به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند.

ابزار پژوهش، پرسشنامه محقق‌ساخته است. در طراحی پرسشنامه، از مؤلفه‌های ده‌گانه "جو خلاق اکوال" استفاده شد (۵). از آنجا که گویه‌های اصلی پرسشنامه اکوال در راستای سنجش جو خلاق است، محقق سعی نمود با توجه به مؤلفه‌های اصلی پژوهش وی، به طرح سؤالاتی جهت سنجش خلاقیت در تدریس بپردازد. از این رو محقق بعد از طراحی اولیه پرسشنامه و انجام تعدیل‌های لازم جهت سنجش روایی محتوایی پرسشنامه، آن را در اختیار هشت نفر از متخصصین علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد قرار داد و سپس اصلاحات مورد نظر آن‌ها انجام گرفت. با لحاظ کردن نظر متخصصین و تغییر برخی گویه‌ها، پرسشنامه نهایی تنظیم شد. برای اطمینان از روایی صوری سؤالات، این پرسشنامه در نمونه کوچکی از دانشجویان اجرا شد و از آن‌ها خواسته شد تا سؤالات مبهم را شناسایی کنند. بعد از تعیین سؤالات مبهم برای شفاف‌سازی آن‌ها دوباره اصلاحاتی در پرسشنامه لحاظ شد و نسخه نهایی در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت.

برای سنجش پایایی پرسشنامه از روش محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار ضریب آلفای آن (۰/۸۵) به دست آمد. نسخه نهایی این پرسشنامه مشتمل بر ۱۰ مؤلفه و ۵۵ سؤال است. مؤلفه چالش (۸ سؤال)، آزادی (۶ سؤال)، حمایت از ایده‌ها (۶ سؤال)، اعتماد و اطمینان (۱۱ سؤال)، مباحثه (۶ سؤال)، تضاد (۵ سؤال)، خطرپذیری (۴ سؤال)، زمان دادن به ایده‌ها (۴ سؤال)، سرزندگی و پویایی (۳ سؤال)، مؤلفه شادمانی و شوخ طبعی (۲ سؤال) را به خود

رابطه منفی با خلاقیت کارکنان دارد. همچنین میزان رفتار خلاق کارکنان در سازمان‌هایی که کنترل مستقیم و ساختار سلسله‌مراتبی دارند، پایین بوده و در سازمان‌هایی که رفتار حمایت‌گرانه، ریسک‌پذیری بالا و فضای باز و قابل اعتماد حاکم است، در سطح بالایی قرار دارد (۱۲).

تدریس خلاق در مراکز آموزشی، خصوصاً در بخش بهداشت و درمان، برای کشورهایی چون ایران شرط حیات است. زیرا شتاب رشد تکنولوژی و دانش و فاصله عمیقی که جهان پیشرفته صنعتی هر لحظه با واقعیت‌های کنونی کشورهای در حال توسعه پیدا می‌کند، ابداع و نوآوری شرط اساسی کاهش این فاصله است. از آنجا که دانشگاه‌ها در توسعه کیفیت‌های پویا در دانشجویان خود نقش دارند و این کیفیت‌ها به آنها اجازه می‌دهد حداقل در زندگی حرفه‌ای خود با آزادی اراده و استقلال بالا و قدرت انتقاد عمل کنند، دانشگاه‌ها باید در دانشجویان خود شایستگی‌هایی را پرورش دهند که آنها بتوانند با شرایط و موقعیت‌های نامعین، همراه با عدم قطعیت و متضاد یا حداقل با ناهنجاری‌ها، ارزش‌ها و علایق و اگر مقابله کنند. از این رو اساتید می‌بایست با استفاده از روش‌های تدریس خلاق فضایی را برای دانشجویان آماده کنند که در آنها توانایی‌هایی مثل خلاقیت رشد یابد و موجب حل مسائل آینده گردد. با توجه به اهمیت مطالب ذکر شده، این مطالعه به بررسی دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی مشهد درباره خلاقیت استادان در تدریس پرداخته است، تا با استفاده از دستاوردهای آن و با ارائه نتایج به استادان مربوطه، تدابیر لازم جهت بهبود فرایند یاددهی-یادگیری اتخاذ گردد.

روش‌ها

در این مطالعه از روش توصیفی-پیمایشی استفاده شده است. جامعه آماری را دانشجویان مقطع کارشناسی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی مشهد تشکیل می‌داد که در نیمسال اول تحصیلی ۱۳۹۱ در چهار

منظور مقایسه میانگین با نمره مطلوب)، آزمون تحلیل واریانس یک طرفه (به منظور مقایسه میانگین تدریس خلاق در چهار گروه)، آزمون تعقیبی شفه (به منظور مقایسه دو به دو میانگین گروه‌ها)، آزمون لوین (به منظور بررسی همگنی واریانس‌ها) و آزمون مانوا (به منظور مقایسه میانگین مؤلفه‌های تدریس خلاق بر اساس رشته تحصیلی) به وسیله نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

نتایج

از ۲۴۶ پرسشنامه توزیع شده، تعداد ۲۴۰ پرسشنامه تکمیل و جمع‌آوری گردید (نرخ بازگشت برابر ۹۷/۵٪ بود). از ۲۴۰ نفر شرکت‌کننده در مطالعه حاضر ۸۰ نفر مرد (۳۳ درصد) و ۱۶۰ نفر زن (۶۷ درصد) بودند. میانگین و انحراف معیار نمرات دیدگاه دانشجویان نسبت به خلاقیت تدریس استاد به تفکیک حیطة‌ها و رشته‌ها مختلف در جدول ۱ ارائه شده است.

اختصاص دادند. مقیاس نمره‌دهی پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت در طیف پنج‌گانه (کاملاً مخالف، مخالف، نظری ندارم، موافق، و کاملاً موافق) بود. بنابراین نمره ۱ نشانه حداقل گرایش و نمره ۵ به معنای حداکثر گرایش مثبت محسوب گردید. به این ترتیب نمره کل پرسشنامه بین حداقل نمره از ۱ تا حداکثر ۲۷۵ متغیر بود. نحوه محاسبه نقطه‌ی برش بدین ترتیب بود که چون مقدار گویه‌ها: کاملاً مخالف=۱، مخالف=۲، نظری ندارم=۳، موافق=۴، و کاملاً موافق=۵ بود، مجموع نمره گزینه‌ها برابر ۱۵ می‌شود که با تقسیم آن بر تعداد گزینه‌ها (۵ گزینه) عدد ۳ به دست آمد. برای توزیع پرسشنامه‌ها معمولاً از اساتید هر رشته اجازه گرفته می‌شد و در ۱۵ دقیقه آخر کلاس پرسشنامه توسط دانشجویان تکمیل و سپس جمع‌آوری گردید. جهت رعایت ملاحظات اخلاقی، پژوهشگر با معرفی خود و توضیح اهداف پژوهش، به گروه نمونه اطمینان داد که اطلاعات آنها محرمانه خواهد ماند. برای تحلیل داده‌ها از آزمون آماری تی تک نمونه‌ای (به

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار نمره دیدگاه دانشجویان نسبت به مؤلفه‌های خلاقیت تدریس استاد به تفکیک رشته‌ها و

مقایسه‌ی میانگین رشته‌ها با نقطه‌ی برش

مؤلفه/رشته	پرستاری	هوشبری	اتاق عمل	مامایی	میانگین کل رشته‌ها	t	p
چالش	۳/۴۱±۰/۶۵	۳/۱۶±۰/۵۶	۳/۲۳±۰/۴۷	۳/۸۰±۰/۷۴	۳/۳۸±۰/۶۴	۹/۲۵	۰/۰۰۰۱
آزادی	۳/۲۷±۰/۷۶	۳/۴۱±۰/۷۸	۲/۹۶±۰/۵۷	۳/۸۱±۰/۷۴	۳/۲۲±۰/۷۷	۶/۴۹	۰/۰۰۰۱
حمایت از ایده	۳/۵۲±۰/۶۱	۳/۲۴±۰/۶۲	۳/۳۰±۰/۵۳	۳/۸۷±۰/۶۴	۳/۴۷±۰/۶۳	۱۱/۶۰	۰/۰۰۰۱
اعتماد	۳/۴۶±۰/۵۹	۳/۰۲±۰/۷۴	۳/۲۰±۰/۵۹	۳/۷۶±۰/۶۲	۳/۳۶±۰/۶۷	۸/۴۴	۰/۰۰۰۱
تضاد	۳/۱۸±۰/۶۸	۳/۲۷±۰/۷۲	۳/۲۲±۰/۶۵	۳/۱۲±۰/۷۹	۳/۳۴±۰/۷۸	۶/۷۱	۰/۰۰۰۱
مباحثه	۳/۴۳±۰/۷۵	۳/۰۰±۰/۷۵	۳/۱۰±۰/۷۴	۳/۸۵±۰/۷۰	۳/۲۰±۰/۷۰	۴/۵۳	۰/۰۰۰۱
خطرپذیری	۳/۱۲±۰/۶۳	۲/۹۶±۰/۷۳	۲/۹۷±۰/۵۹	۳/۱۶±۰/۶۴	۳/۰۶±۰/۶۴	۱/۵۱	۰/۱۳۱
زمان دادن به ایده‌ها	۳/۲۷±۰/۷۸	۳/۱۱±۰/۹۳	۳/۰۲±۰/۷۷	۳/۵۸±۰/۶۹	۳/۲۳±۰/۸۱	۴/۵۰	۰/۰۰۰۱
سرزندگی	۳/۲۳±۰/۷۸	۲/۸۲±۰/۹۴	۲/۸۳±۰/۶۶	۳/۴۵±۰/۸۴	۳/۰۷±۰/۸۳	۱/۷۹	۰/۰۷۴
شوخی طبیعی	۳/۵۰±۰/۹۷	۲/۹۶±۱/۰۲	۲/۹۹±۱/۲۶	۳/۹۱±۰/۷۹	۳/۳۴±۱/۰۲	۵/۱۵	۰/۰۰۰۱
کل	۳/۳۶±۰/۴۷	۳/۱۲±۰/۵۸	۳/۶۷±۰/۵۲	۳/۳۱±۰/۵۲	۳/۱۱±۰/۵۲	۹/۲۱	۰/۰۰۰۱

آن مربوط به حیطة خطرپذیری (۳/۰۶±۰/۶۴) است. جهت مقایسه میانگین نظرات دانشجویان در خصوص

بر اساس جدول ۱، بالاترین میانگین نمره خلاقیت تدریس مربوط به حیطة حمایت از ایده (۳/۴۷±۰/۶۳) و پایین‌ترین

خلاقیت تدریس استاد به تفکیک دانشکده‌های مورد بررسی

متغیر	تعداد	میانگین و انحراف معیار	نتیجه آنالیز واریانس
پرستاری	۹۸ (۰/۸٪)	۱۸۵/۱۹ ± ۲۵/۹۹	F=۱۲/۲۶
هوشبری	۵۰ (۰/۸۳٪)	۱۷۱/۶۴ ± ۳۲/۰۸	P=۰/۰۰۰۱
اتاق عمل	۵۳ (۰/۸۲٪)	۱۷۲/۰۹ ± ۲۲/۲۱	
مامایی	۳۹ (۰/۲۵٪)	۲۰۲/۰۳ ± ۲۸/۷۶	
کل	۲۴۰	۱۸۲/۲۱ ± ۲۸/۹۴	

از این رو می‌توان نتیجه گرفت استادان رشته مامایی نسبت به رشته پرستاری، هوشبری و اتاق عمل، در تدریس خلاق‌تر عمل می‌کنند. برای بررسی برابری واریانس‌ها با در نظر داشتن پیش فرض همگنی واریانس‌ها، آزمون لوین انجام شد که برابری واریانس‌ها را نشان داد ($p > 0/05$).

برای مقایسه دیدگاه دانشجویان نسبت به تدریس خلاق بر حسب رشته تحصیلی، از تجزیه و تحلیل واریانس چند متغیری استفاده شد. آزمون اثر پیلائی حاکی از این بود که بین نمره دیدگاه رشته‌های تحصیلی در متغیر مؤلفه‌های تدریس خلاق تفاوت معناداری وجود دارد ($p = 0/001$ ، $(F_{(3, 236)} = 3/01)$).

مؤلفه‌های تدریس خلاق با نقطه برش از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. داده‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که به جز در مؤلفه‌های خطرپذیری که در آن اختلاف مشاهده شده بین میانگین به دست آمده با نقطه برش عدد (۳) معنادار نبوده، بقیه مؤلفه‌ها معنادار بوده و در وضعیت مطلوبی قرار داشتند. علی‌رغم اینکه در مؤلفه‌های دیگر بالا بودن میانگین از نقطه برش نشان دهنده مطلوب بودن وضعیت است؛ تنها در مؤلفه ی تضاد بالا بودن میانگین نشان دهنده نامطلوب بودن وضعیت روابط در کلاس است. بدین معنا که هر چه میزان نمره تضاد از نقطه برش (۳) بالاتر باشد، نشان دهنده تنش در روابط بین افراد در دانشکده و نامطلوب بودن این مؤلفه است.

بر اساس آزمون آنالیز واریانس، تفاوت میانگین تدریس خلاق در رشته‌های مختلف معنادار بود. آزمون تعقیبی شفه نشان داد که تفاوت میانگین نمره خلاقیت در تدریس در رشته پرستاری در مقایسه با رشته هوشبری، رشته پرستاری با رشته مامایی و رشته هوشبری با رشته مامایی و رشته مامایی با رشته اتاق عمل، معنادار بود. جدول ۲: مقایسه میانگین نمره دیدگاه دانشجویان نسبت به

جدول ۳: نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره بین مؤلفه‌های تدریس خلاق بر اساس رشته تحصیلی

متغیرهای وابسته	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	مقدار F	p
چالش	۶۸۳/۳	۳	۲۲۷/۷	۹/۳۳	۰/۰۰۰۱
آزادی	۶۰۷/۱۳	۳	۲۰۲/۳	۱۰/۶۲	۰/۰۰۰۱
حمایت از ایده‌ها	۴۷۱/۹	۳	۱۵۷/۳	۹/۱۷	۰/۰۰۰۱
اعتماد و اطمینان	۱۷۳۵/۸	۳	۵۷۸/۶	۱۱/۸۸	۰/۰۰۰۱
مباحثه	۷۲۱/۸	۳	۲۴۰/۶	۱۲/۲۹	۰/۰۰۰۱
خطرپذیری	۲۵/۴	۳	۸/۹۴	۱/۲۶	۰/۲۸۹۲
زمان دادن به ایده‌ها	۱۳۱/۸	۳	۴۳/۹	۴/۲۸	۰/۰۰۶۱
سرزندگی	۱۷۵/۵۷	۳	۵۸/۵۲	۵/۵۱	۰/۰۰۱۱
شوخ طبعی	۲۳۷/۰۱	۳	۷۹/۰۱	۱۰/۸۱	۰/۰۰۰۱
تضاد	۱۳/۲۲	۳	۴/۴۰	۰/۳۵	۰/۷۸۷۱

حمایت از ایده‌ها، اعتماد و اطمینان، مباحثه، سرزندگی و شوخ طبعی تفاوت معناداری وجود دارد، اما بین خرده

نتایج آزمون MANOVA نشان داد که بین رشته‌های تحصیلی مختلف از لحاظ خرده مؤلفه‌های چالش، آزادی،

عبارت دیگر دانشجویان هر چهار رشته این مؤلفه‌ها را تقریباً مشابه ارزیابی کرده‌اند.

بحث

این مطالعه با هدف بررسی دیدگاه دانشجویان در مورد وضعیت تدریس خلاق در دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی مشهد انجام پذیرفت. بخشی از یافته‌های تحقیق نشان داد که از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی، میزان فراهم کردن فرصت‌های خطرپذیری در فرایند تدریس و آموزش اساتید مطلوب نیست. یافته‌های پژوهش درگاهی نیز مؤید این است که میزان خطرپذیری در وضعیت موجود فرهنگ سازمانی از دیدگاه مدیران اجرایی بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران پایین‌تر از حد مطلوب است؛ بدین معنی که این مدیران اعتقادی به دادن فرصت و استقلال فردی به کارکنان بیمارستان‌ها جهت دست زدن به کارهای مخاطره‌آمیز و استقبال از موقعیت‌های دشوار ندارند (۱۳). فرهنگ حاکم در درون محیط آموزشی باید به گونه‌ای باشد که خطرپذیری را در افراد تشویق نماید. در غیر این صورت افراد به علت ترس از شکست و مورد سرزنش قرارگرفتن از سوی دیگران، به راحتی افکار و ایده‌های جدید خود را ارائه نداده و خلاقیت افراد به منصفه ظهور نمی‌رسد (۸).

یافته دیگر این پژوهش نشان می‌دهد که از نظر دانشجویان در فرایند تدریس بین دانشجویان تضاد وجود دارد. تضاد به وقوع تنش‌های شخصی، بین فردی و عاطفی اشاره دارد. هنگامی که سطح تضاد بالا است، افراد کلاس از یکدیگر متنفر یا بیزار هستند و محیط به عنوان یک میدان جنگ محسوب می‌شود. توطئه چینی و

مؤلفه‌های خطرپذیری، زمان دادن به ایده‌ها و تضاد تفاوت معناداری وجود ندارد.

از آن جا که بین برخی از مؤلفه‌های ذکر شده بر حسب رشته تحصیلی تفاوت معناداری مشاهده شد، از آزمون تعقیبی توکی به منظور بررسی این تفاوت‌ها استفاده گردید. نتایج آزمون تعقیبی توکی با توجه به جدول ۱ نشان داد که از لحاظ خرده مؤلفه‌ی چالش، بین رشته‌های تحصیلی مامایی و پرستاری ($p=0/006$)، ($d=3/13$) و نیز بین رشته‌های اتاق عمل و مامایی ($p=0/001$)، ($d=-4/55$)، و بین مامایی و پرستاری ($p=0/006$)، ($d=3/135$) تفاوت معناداری وجود دارد. به طوری که رشته مامایی بیشترین میانگین و رشته هوشبری کمترین میانگین را داراست. در خرده مؤلفه‌ی آزادی بین رشته‌های اتاق عمل و مامایی ($p=0/000$)، ($d=-5/10$) تفاوت معناداری وجود داشته و میانگین گروه مامایی بالاتر است. در خرده مؤلفه‌ی حمایت از ایده، بین رشته‌های هوشبری و مامایی ($p=0/006$)، ($d=-4/24$)، و اتاق عمل و مامایی ($p=0/001$)، ($d=-3/6813$) تفاوت معناداری وجود داشته و رشته مامایی بیشترین و رشته هوشبری کمترین میانگین را داراست. در مؤلفه‌ی اعتماد و اطمینان بین رشته‌های هوشبری و مامایی ($p=0/001$)، ($d=-8/14$) و اتاق عمل و مامایی ($p=0/001$)، ($d=1/47$) تفاوت معناداری وجود دارد. در این مؤلفه رشته مامایی از بالاترین میانگین و رشته هوشبری از پایین‌ترین میانگین برخوردار است. در خرده مؤلفه‌ی مباحثه، بین هوشبری و مامایی ($p=0/001$)، ($d=-5/13$)، و اتاق عمل و مامایی ($p=0/001$)، ($d=-4/53$) و در خرده مؤلفه‌ی شوخ‌طبعی، بین هوشبری و اتاق عمل ($p=0/006$)، ($d=-2/65$) و بین مامایی و هوشبری ($p=0/001$)، ($d=-2/58$) تفاوت معناداری وجود دارد. رشته مامایی بیشترین و رشته اتاق عمل کمترین میانگین را داراست. در خرده مؤلفه‌های ریسک‌پذیری، زمان دادن به ایده‌ها، سرزندگی، و تضاد بین رشته‌های تحصیلی تفاوت معناداری وجود ندارد. به

نیرنگ رایج می‌شود و شایعات شدت می‌گیرد (۱۴). تضاد نشان‌دهنده محیط پرتنش در آموزش است. به منظور پرهیز از تضاد بین دانشجویان، استادان باید انتظارات را در رفتار و ارتباط با دانشجویان تعیین کنند. برای مهار تنش‌ها در کلاس، استاد باید با مدیریت تعارض پاسخ‌گوی تنش‌های پیش آمده در کلاس باشد (۱۵). از این رو جهت ایجاد تدریس خلاق باید برای جلوگیری از هر گونه تنش بین افراد واکنش منطقی ارائه کند. از آن جا که استاد و دانشجو از مؤلفه‌های اصلی فرایند تدریس هستند، استادان باید با تعیین تمهیداتی، فضای کلاس و کنش و واکنش درون آن را به گونه‌ای هدایت کنند که این تضاد بین افراد کاهش یابد. به دلیل این که رشته‌های علوم پزشکی نیازمند برخورداری از جوی مبتنی بر احساس دوستی و همدلی هستند، داشتن مهارت‌های اجتماعی همچون ظرفیت همدلی و مهارت‌های اجتماعی که با نشانه‌هایی از قبیل کیفیت علاقه و توجه به دیگران، شناسایی و پاسخ به نیازهای یکدیگر، ارزش گذاشتن به تفاوت‌ها، حل تعارضات و مشارکت با دیگران در رسیدن به اهداف مشترک نمود می‌یابد، از صلاحیت‌های اصلی دانشجویان پرستاری و مامایی است (۱۶). علاوه بر این مهارت‌های ارتباطی به عنوان واحد درسی رشته‌های مختلف علوم پزشکی در هیچ یک از سطوح تحصیلات دانشگاهی تدریس نشده و تنها به آموزش واحدهای تخصصی در مقاطع مذکور به دانشجویان پرداخته شده است. از این لحاظ در آموزش پزشکی در کشور خلأ وجود دارد (۱۷).

یکی دیگر از یافته‌های این پژوهش این است که به ترتیب دانشجویان رشته‌های مامایی و پرستاری تدریس استادان خود را خلاق‌تر ارزیابی کرده‌اند؛ در تفسیر این

یافته می‌توان گفت این موضوع به عنوان نقطه قوت فراگیران گروه پرستاری و مامایی قلمداد می‌شود؛ زیرا با توجه به ماهیت رشته پرستاری و مامایی و کار در موقعیت‌ها و ارتباطات اجتماعی به خصوص با بیماران، این دو رشته نیازمند یادگیرندگانی است که از قوه ابتکار و پندار خلاق برخوردار باشند. این امر موجب می‌شود که آنها در برخورد با مسایل پیچیده بیماران، به راه حل‌های خلاقانه، کارساز و مؤثر دست بزنند و از قدرت حل مساله بالایی برخوردار گردند. از سویی دیگر می‌توان در تفسیر این یافته این نکته را یادآوری کرد که به نظر می‌رسد استادان با به کارگیری شیوه‌های نوین و خلاق در تدریس، زمینه‌ی پرورش سبک خاصی از تفکر در دانشجویان را فراهم می‌کنند که امکان برخورد مؤثرتر آنها را با مسائل پیش‌بینی‌ناپذیر آینده در محیط بالین فراهم کرده و آنها را مجهز به ابزاری برای برخورد با موقعیت‌های چالشی می‌نماید.

یافته‌های مطالعه حاضر نشان داد که مؤلفه اعتماد و اطمینان در محیط آموزشی در وضعیت مطلوبی قرار دارد. این یافته با نتایج تحقیق آراسته مطابقت دارد، وی نشان داد که از نظر دانشجویان، دموکراتیک بودن در فضای دانشگاه در حد مطلوبی قرار دارد (۱۸). ربانی در پژوهش خود ادعا می‌کند که فضای کلاسی باز و آزاد برای رشد شرایط پژوهش، کنجکاوی، دست‌کاری، خودفرمانی و یادگیری مناسب است (۱۹). علاوه بر آن یافته‌های تامسون نیز مؤید این است که ارتباطات باز و آزاد، باعث درهم شکستن ساختارهای سلسله مراتبی شده و این موضوع به خطرپذیری بیشتر و در نهایت افزایش خلاقیت منتهی می‌شود (۲۰).

مامایی اکثراً نسل جوان و توانمندی هستند که انگیزه اجرای شیوه‌های نوین در تدریس را دارند و فضای خلاق‌تری را در کلاس‌ها فراهم می‌کنند.

از محدودیت‌های این مطالعه می‌توان به نبودن پیشینه نظری مرتبط با تدریس خلاق در علوم پزشکی اشاره کرد.

نتیجه‌گیری

این پژوهش نشان داد که از نظر دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی مشهد وضعیت استادان از نظر تدریس خلاق مطلوب است. این وضعیت می‌تواند نشانه‌ای از اهتمام دانشکده پرستاری و مامایی در توجه به آموزش و محیط آموزشی به عنوان یک عنصر بنیادی باشد. در میان رشته‌های دانشکده نیز رشته مامایی نسبت به رشته پرستاری، هوشبری و اتاق عمل تدریس خلاقانه‌تری ارائه می‌نماید.

با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود که اساتید دانشکده پرستاری و مامایی با بهره‌گیری مستمر از شیوه‌های تدریس خلاق، به سوی بهبود فرایند آموزش حرکت نمایند. همچنین اساتید رشته‌های هوشبری و اتاق عمل نیز از راهبردهای جدید و نوین تدریس بیشتر استفاده نموده و وضعیت تدریس خود را بهبود بخشند.

قدردانی

در پایان از اساتید و دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی مشهد که ما را در انجام این پژوهش یاری نمودند قدردانی می‌گردد.

یکی دیگر از مؤلفه‌ها که توسط دانشجویان، مطلوب گزارش شده، حمایت از ایده‌ها است. در پژوهش گل‌پرور نیز، کارکنان حمایت سرپرستان از دیدگاه‌های خود را به عنوان یکی از زمینه‌های ایجاد خلاقیت و نوآوری در نظر گرفته و آن را مطلوب ارزیابی کرده‌اند (۲۱).

مؤلفه مباحثه نیز از نظر دانشجویان در حد مطلوب ارزیابی شده است. استاد به جای این که اصرار داشته باشد که دانشجویان آنچه که او انجام می‌دهد را تقلید نمایند، باید آن‌ها را برای یادگیری فعال آماده کند (۲۲).

مؤلفه دیگری که از نظر دانشجویان در حد مطلوب ارزیابی شد، زمان دادن به ایده‌ها می‌باشد. این یافته با یافته پژوهش کلیموونی و همکاران تطابق دارد. یافته‌های آن‌ها نشان داد حمایت معلمان از ایده‌های دانشجویان، سبب تشویق و بهبود ارائه ایده‌های خلاق می‌شود (۱۵).

مؤلفه‌های سرزندگی و شوخ‌طبعی نیز از نظر دانشجویان در حد مطلوب ارزیابی شده‌اند. نتایج تحقیقات بلس و همکاران نشان می‌دهد که مردم شاد دارای خلاقیت بیشتری هستند که ممکن است مربوط به سیستم شناختی آنها باشد. این افراد آرامش بیشتری دارند و لذا می‌توانند تداعی‌های بیشتری تولید کنند (۲۳).

از یافته‌های دیگر مطالعه می‌توان به وضعیت مطلوب رشته مامایی در مؤلفه‌های چالش، آزادی، حمایت از ایده، اعتماد و مباحثه نسبت به سایر رشته‌ها اشاره کرد. یکی از دلایل این امر آن است که در این دانشکده اساتید رشته

منابع

- 1- MohseniZenoozi H, keshavarz M. [The role of Eslami universities in the development of students' creative thinking].Management In Daneshgah-E-Eslami.2009;13(1). [Persian]
- 2- Gibson R. The art of creative teaching: implications for higher education. Teaching in Higher Education.2010; 15 (5): 607 – 613.
- 3-Zahabioun L, Ahmadi GHR. [creative thinking and its relation to students academic achievement]. Research in Curriculum Planning A Quarterly Journal Of Science and Research Islamic Azad

- University-Khorasgan (Isfahan) Branch. 2009; 1(21): 61-78. [Persian]
- 4-Cropley AJ. Creativity in Education and Learning: A guide for teachers and Educators. London: Kogan Page; 2001.
  - 5- Ekvall G. Organizational Climate for Creativity and Innovation. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. 1996; 5(1): 105 -122.
  - 6-Ekvall G. Creative Climate. In Mark A. Runco, & Steven R. Pritzker (Eds.), *Encyclopedia of creativity*, Vol 1. New York: Academic Press; 1999: 403-413.
  - 7-Nikneshan Sh, Nasr Esfahani AR, Mirshshjfsari E, Fatehizadeh M. [The amount of used creative teaching methods and survey faculty members characterize gifted student point of view]. *Studies in Education & Psychology*. 2011; 11(2): 145-164. [Persian]
  - 8-Aschenbrener MS. Analysis of creative and effective teaching behaviors of university nstructors [dissertation]. Columbia: University of Missouri; 2008
  - 9-Afzalakhani M , Naderi E ,Shariatmadari A, Seif Naraghi M.[A Survey on Iranian high school curriculum structure from the viewpoints of faculty members and curriculum specialists in order to present a suitable model for development of creativity among students]. *Quarterly Journal Of Educational Leadership & Administration*. 2010; 4(1): 9-36.[Persian]
  - 10- Pirkhaefi AR , Borjali A, Delavar A , Eskandari H.[investigating the effect of creativity instruction on met cognition components of creative thinking among university students]. *Quarterly Journal Of Educational Leadership & Administration*. 2009; 3(2): 51-61. [Persian]
  - 11-Simonton DK. *Genius, Creativity, and Leadership: Histriometric Inquiries*. Bloomington: Iuniverse ;1999.
  - 12- Rice G. individual values, Organizational Context, and self perceptions of employee creativity: Evidence from Egyptian organizations. *Journal of Business Research*. 2006; 59 (2): 233-241.
  - 13- Dargahi H, Eskandari M, Shaham G. [The Comparison between Present with Desired organizational culture in Tehran University of Medical Sciences Hospitals]. *Payavard Salamat*. 2010; 4(1,2) : 72-87.[Persian]
  - 14- Aurigema MM. identifying Ekvalls creative climate dimensions in elementary school music classrooms; 2001. [citd 2013 JULY 17]. available from: <http://www.buffalostate.edu/orgs/cbir/readingroom/theses/Aurigemmmp.pdf>
  - 15- Klimoviene G,Urboniene J,Barzdziukiene R. Creative Classroom Climate Assessment for the advancement of Foreign Language Acquisition. *Studies about Languages*. 2010; 16: 114-121.
  - 16- Bellack JP. Emotional intelligence: A missing ingredient?. *J Nurs Educ*. 1999; 38 (1): 3-4.
  - 17- Attarha M, Shamsi M, Akbary Torkestani N. [Faculty Members' Communication Skills in Educational Process in Arak University of Medical Sciences]. *Iranian Journal of Medical Education*. 2012; 12(9) : 676-685.[Persian]
  - 18- Arasteh HR, Rezaghisavar H. [The assessment of social trust among university students a case study of Islamic Azad university]. *Journal of social sciences*,2009 ; 3(2): 99-117. [Persian]
  - 19- Rabani R, Hashemiyanfar A ,Chini N. [Challenges facing higher education system in the process of social development]. *Social Development & Welfare Planing*. 2011; 6: 1-44. [Persian]
  - 20- Thomson WJ. Effects of control on choice reward and punishment. *Bulletin of the Psychonomic Society*. 2000; 21(6): 462-464.
  - 21- Golparvar M, Padash F. [Relationship between Supervisor's Support and Creativity While Considering the Mediating Role of Feelings of Energy at Work and Intrinsic Motivation]. *Psychological Research*. 2011; 14(1). [Persian]
  - 22-Stojanova B. Development of creativity as a basic task of the modern educational system. *Procedia Social Behavioral Sciences*. 2010; 2(2): 3395-3400.
  - 23- Bless H, Clore G L, Schwarz N, Golisano V, Rabe C, Wolk M. Mood and the use of scripts: does a happy mood really lead to mind lessness?. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1996; 71(4): 665-679.

Creative Teaching in Mashhad University of Medical Sciences: Students' Viewpoints in School of Nursing and Midwifery

Sakineh Mohebi Amin¹, Hossein Jafari Suni², Mahmood Saeedy Rezvani³, Amir Amin Yazdi⁴

Abstract

Introduction: *Creative teaching is one of the most basic requirements in the modern higher education systems. The aim of this study is to investigate the status of creative teaching from the viewpoints of students studying in School of Nursing and Midwifery at Mashhad University of Medical Sciences.*

Method: *This descriptive survey study was performed on a stratified sample of 246 students (nursing, anesthesiology, operation room, and midwifery) of School of Nursing and Midwifery of Mashhad University of Medical Science in year 2012. Data gathering tool was a questionnaire made by researcher including 55 items (with 5 points Likert scale) in 10 domains according to Ekvall's Organizational Climate for Creativity. Data was analyzed using one sample T-test, ANOVA and MANOVA Test.*

Results: *Mean and standard deviation of questionnaire's total score ($3.11 \pm .52$) was significantly ($t=9.21, p=0.001$) more than that of the scale's cut point ($=3$), indicating the desirability of creative teaching from students' perspective. The total mean score for all factors of creative teaching was $3.36 \pm .47$ in nursing, $3.12 \pm .58$ in anesthesiology, $3.67 \pm .52$ in operation room, and $3.31 \pm .52$ in midwifery discipline. The difference between mean scores of different disciplines was statistically significant ($F=12.36, p=0.001$)*

Conclusion: *This study showed that teachers' creativity in teaching is desirable from the students' viewpoints in school of nursing and midwifery of Mashhad Medical University. Moreover, midwifery teachers acted more creatively compared to the other disciplines under investigation*

Keywords: Creativity, Creative Teaching, Student Viewpoints, School Of Nursing and Midwifery, Organizational Climate

Addresses:

¹ (✉) PhD Student of Curriculum Planning, Department of Educational Science, School of Educational and Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran .Email: aminehmohebi@gmail.com

² Associate professor, Department of Educational Sciences, Educational and Psychology College, School of Education and Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran .Email: hsuny@ferdowsi.um.ac.ir

³ Associate professor, Department of Educational Sciences, Educational and Psychology College, School of Educationl and Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran .Email: saeedy@.um.ac.ir

⁴ Associate professor, Department of Educational Sciences, Educational and Psychology College, School of Education and Psychology Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran .Email: yazdi@ferdowsi.um.ac.ir